Кореспонденция между Петър Манджуков и Павел Генадиев за въпроси, свързани с революционната борба в Македония и Тракия (1951 г.)

ЦДА, ф. 140К, оп. 2, а.е. 67, л. 1-17.

I.

Пловдив, 24-X-1951

Получено на 28.X.и проверено веднага.

Драгий Павле,

На 4 т.м. ти дойде у дома и ми обеща да ми укажеш източниците, където да се справям за събития и обстоятелства, които се отнасят както за тебе, така и за историята на освободителното движение в Тракия и Македония. Оттогава минаха 20 деня и аз все чакам.

Пътьом в моите записки споменувам за Лазар Силянов. До Балканската война го виждах. Оттогава насам го изгубих от очи. Какво ли стана [с] тоя човек? Ако знаеш, пиши ми.

Очаквам твоето писмо. Поздрав!

П. Манджуков

II.

За П. Манджуков, Пловдив, ул. "Авкс[ентий] Велешки" №30.

Драгий Петре,

Обещах да ти посоча места, откъдето да събереш потребните ти сведения за стари забравени работи. Позакъснях малко, защото тук заварих малко неприятни и някои приятни работи, които погълнаха всичкото ми внимание и време.

Едно време - трябва да е било през 1899 г. - покойният Борис [Сарафов] ми бе съобщил, че някаква шайка от името на Комитета обирала селяните из турските села в полите на Родопите (споменуваше изрично селото Целина) и да взема нужните мерки да спре тоя скандал. Оказа се, че тая работа вършел някой бивш даскал от Булгар-кьой, Нестор Иванов, със съдействието на едно крушовче-стамболовист, което бе кръстено "Бога ми-то". Тоя

Нестор Иванов аз го бех вкарал в листата на настоятелството на македонското дружество в Пловдив. Извиках го в помещението на др[уже]ството, прочетох му писмото на Бориса, наругах го здраво и му заявих, че ако някъде повтори мошеничествата си, ще го предам на прокурора.

Тоя тип, докато аз боравех с Македонските работи, се бе очовечил. Сигурно пак е вършил мошеничества, но не от името на македонската организация. Докато бяхме ние, стамболовистите, на власт, кротуваше. Щом паднахме от власт, обаче, за да се нареди вероятно до другата власт, излезе в някакво Пловдивско вестниче да ме псува и клевети. Писаното препращал на Шангова и на в. "Реч", които го препечатваха. По тоя повод аз съм излязъл още тогава да опровергавам в основания през 1908 г. от мене вестник "Българска независимост". По същия повод ръководителят на револ[юционната] организация в с. Мустраклий, М[устафа]пашанско, излезе с едно свое писмо, а така също и един мой съучител от Лозенград, Ив. С. Капков, върнал се от Пеяс-куле, където бе изпратен по Керемидчиоглувата афера, писа също. Сам аз помолих Вълчо (Константин) Антонов да опровергае свои работи, които Н. Иванов анонимно ми приписваше. По-късно Н. Иванов излезе и с името си, оградено от други две - името на "Бога ми-то" и някой Худулов, който се оказа държавния мъж Кольо Герджиков...

Иди в Народната библиотека и поискай да ти дадат "Българска Независимост" от 1908 г. (Аз го имах, но напоследък го продадох. Ровейки се да диря в него какво съм писал едно време, съвсем случайно попаднах и на работи, които съвсем бях заборавил).

Ще потърсиш:

1. Бр. 12 от 17.IV.908 г. стр. 4

2. Подлистник, озаглавен (не се чете) органа на "Общественото мнение"; и стр. 6 - "Един оригинален отговор на гадни клеветници";

3. Бр. 27 от 3.V.908 г. - подлистник под същия надслов цели 17 колонки, където е дадено писмото на Ив. С. Капков;

4. Бр. 28 от 4. V. 908 г., стр. 2, където под същия надслов е дадено писмото на Ив. Патиров (?);

4. Бр. 32 от 8.V. 908 г., където пак като подлистник, чини ми се, е дадена същия "Временен отговор на сквернословците"; и

5. Бр. 43 от 20.V.908 г., където пак в подлистник е дадено писмото на В. Антонов (печата уна българи и [не се чете]).

Четичката от 7 души на Георги Тенев бе изпратена в Родосто да получела някаква голяма сума съгласното постигнато споразумение между Борис Сарафов, Гьорче Петров от една страна и председателя в Пловдив, Зарианц - от друга. Аз в Цариград трябваше да получа тая сума. За тая работа и за вашата под Отоманската банка бях дошъл в Цариград. При заминаването на четицата Гьорче помоли да се предаде на Настев в Бунар-Хисар едно негово писмо. Настев предава сега само част от това писмо, като премълчава нареждането на Г.

Петров, при връщането на четата от Родосто, на всяка цена Настев да я използува в някоя акция за снабдяване с пари. Което, въпреки изричната дадена заповед на четата нито при идването си, за голямо нещастие станало. Разбира се, без знанието на ръководството в Л[озен]град.

Първата част от писмото на Гьорче има следното съдържание: "Висока, юний 1900 година. Брате Зюлфикар! Приносителите на настоящето са наши хора. Отиват със специална мисия за Родосто. Дайте им пълно съдействие. Марко"

(Ако пpеровиш "Бълг. Независимост", намери в бр. 10 от 13.V.908 г. един мой подлистник, озаглавен "Христос възкресе!" Интересно е описанието на Илинден в Затвора).

Потайната ми жена, която в тая епоха бе моя негласна годеница, е запазила почти всички писма, разменени между двама ни. Бих могъл, ако ти потрябва, да ти изпратя извадки от тях. Те носят дата 15.VI (от Варна) и 19.VI. 900 г. (от Цариград).

Ако ти дотрябва допълнително още нещо от онова, което сам и само аз зная, няма освен да ми се обадиш.

Чакам да ми изпратиш плана на подземието в Цариград преписан и едно твое описание като си копал и слушал над главата си слугите на часовоя (ако оригинала си запазил).

Много ти здраве. Твой Павел.

София, 27.Х. 51 г.

III.

Драгий Петре,

Твоето писмо от 24 того, носяще Пловдивски печат 27.Х., получих тая сутрин. Аз вчера ти изпратих препоръчено писмо от 6 страници. Сигурно и ти или днес си го получил, или утре ще го получиш.

Аз за освободителното движение в Тракия не ти пиша, а ти давам упътвания къде ще намериш някои данни по Керемидчиоглувата афера.

Сам аз мога да ти дам сведения за основаната от мене организация в Одринско (1895-98) и за своята деятелност в България до 1901 г. Но за движението, за възстанието в Тракия има издадени много книги, в които има бол лъжи. Всеки е гледал да каже нещо за себе си, без да държи никаква сметка не само дали е верно, а дали е вероятно. В това отношение най-много се е отличил един поп от Лозенградското село Пирог (Пирок). Ако искаш, мога да ти посоча тия книги.

Лазар Силянов, след освобождението на Албания, замина с жена си за там. Оттогава до днес не съм чувал нищо за него.

Пак много ти здраве.

София,   Твой Павел.

28. X. 51 г.

П.П. Не ми е ясно защо ти си се заловил да пишеш и за освободителното движение в Тракия. Доколкото паметта не ме лъже, ти там нямаш никакво участие. Опасно е да се пише за работи, които ти сам не познаваш непосредствено. Ще попаднеш на самозвани "герои", за които лъжата и измислицата само е капиталът им. Освен ако имаш верни и строго проверени източници. Във всеки случай, то е твоя работа.

Същ.

Попаднах в една от тях на измишльотините на един "деец", който описва как пътувал с мене (при заминаването ми на 1895 г. от Цариград за Лозенград) от М[устафа]-паша за Одрин; как сме спали в Одрин в Ганчовия хан; как съм го бил заклел на револвер и кама във хана през нощта; как на другия ден сме пътували до Лозенград; как оттам съм го изпратил в България за поща и при кого; как пренесъл пощата и сума други дивотии, от игла до конец неверни, като имаш предвид, че от Цариград за Лозенград не се пътува нито през М[устафа]-паша, нито през Одрин.

IV.

Пловдив, 3 ноември 1951 г. /Димитровден/

Драгий Павле,

Пиша ти с пишуща машина по две причини: първо, защото книгата разлива мастилото, а по хубава книга не се намира; и второ, за да имам препис от настоящето.

В писмото си то 27-X- т.г. покрай другите работи, за които пишеш и които не ме интересуват от гледна точка на моите спомени, казваш:"... Аз в Цариград требваше да получа тая сума. За тая работа и за вашата под Отоманската банка бях дошъл в Цариград."

Че през м. Юний 1900 г. ти дойде в Цариград - това е верно: ний пътувахме заедно с тебе в параход от Бургаз за Цариград. По какво си пътувал, тогава не знаех, както и ти не знаеше нищо за нашата работа по прокопаването на тунел под основите на Отоманската Банка. А то значи, че втората част от горецитираната твоя фраза е съвсем неверна.

Ето какво пиша в спомените си по това твое пътуване, което отговаря напълно на истината:

"... В Бургаз, когато ходех по агенциите да се осведомявам кога ще има параход за Цариград, съвсем случайно срещнах Павла Генадиев, който щел да заминава за същия град под чуждо име. Защо отиваше Павел Генадиев в Цариград? Аз не го разпитвах, както и той не ме разпитваше. От тая наша липса на любопитство всеки един от двама ни заключаваше, че е за предпочитане да минат в мълчание работите, за които никой от двама ни не искаше да говори.

Морето беше тихо, като огледало. Нито една бръчка немаше по неговата повърхност. Както аз, така и Павел Генадиев, прекарахме целото време на кувертата. С любопитство аз наблюдавах делфините, които си играеха около парахода; те ту го следеха отзад, ту го изпреварваха, ту плуваха срещу него, ту минаваха под него; те се хвърляха нагоре, подаваха си муцуните над водата, а след това, като си гмуркаха главата, подаваха над повърхността целия си гърб.

Павел Генадиев който говореше гръцки като същински грък, почна некаква препирня с един от пътниците, по народност грък, върху историята и етнографията на Македония. Тая техна препирня, при която и двамата се беха разгорещили, продължи и след влизането на парахода в Босфора; тя се прекрати едвам, когато почнахме да слизаме от парахода в Галата-Искелеси.

....

...Тая вечер даваха „Аида“ от Верди. В една от ложите видех Павла Генадиев; щом ме забелеза, той ми даде знак да се намерим след първото действие във фоайето. Намерихме се.

Той ме отведе настрана и ме запита:

– Познаваш ли отблизу некого от персонала при българското консулато?

– Защо?

– Много ми е необходимо. Въпроса е за един паспорт.

– За тая работа срещни се с Васката.

– Кой е тоя Васката?

– Васката. Като се срещнеш, ще видиш кой е.

– Къде ще мога да го видя?

– Утре, в 10 ч. сутринта, в кафенето при хотел „Македония“.

- Ами като не го познавам?

- Попитай съдържателя, бай Георги. Той ще ти го покаже.

Звънецът издрънка. Почваше второто действие. Ние се разделихме: Павел Генадиев се прибра в своята ложа, а аз си отидох на мястото в партера.

......

-..... На думата си: снощи видех Павла Генадиев в „Конкордия“. Иска да се срещне с тебе. Определихме среща днес в 10 часа сутринта в кафенето на хотел „Македония“. Той ще пита бай Георги за тебе. Да си хаберлия.

– Защо ме търси?

– Не знам. Въпроса бил за некакъв паспорт. Да не забравиш: днес в 10 часа, в кафенето на хотел „Македония“!

.....

През деня Мерджанов се срещнал с Павел Генадиев. Посредством първия драгоман при българското консулато, Живко Добрев, той снабдил Генадиева с искания от него паспорт. След това Павел Генадиев изчезна от Цариград. Много по-късно узнах, че П. Генадиев дошъл в Цариград, за да получи откупа за заловения от чета Лозенградски лекар-грък Керемидчиоглу..."

Така че - по работата под Отоманската Банка ти не си идвал в Цариград по простата причина, че не знаеше нищо за нея по това време. Полезно е - за да попълня моите записки - да имам точни данни за аферата Керемидчиоглу, но данни, произходящи лично от тебе, а не от писанията на разни вестници, които писания - обикновено в 99 случая от 100 - не отговарят на истината.

Желателно е - в интереса на истината - да се корегираш: по онова време /м. Юний 1900 г./ ти не си имал никаква мисия в Цариград във връзка с тунела под Отоманската Банка, който тунел ний по това време прокопавахме, защото не си могъл да знаеш нещо по тая работа.

Човешката реч има тяжест само когато изразява истината.

Поздрав: П. Г. Манджуков

П.П. Като чета в писмото ти, че си идвал в Цариград за нашата работа под Банк Отоман, идват ми на ума следните стихове, които бех срещнал в биографията на маршал Ришельо, внук на кардинала с това име. Тия стихове се пеяли от уличните певци в Париж; с тех се тегли паралел между маршал Ришельо, победителя на испанците и един негов съвременник, тоже маршал, любимец на Людовика XV:

[Следват стиховете]

Същий.

V.

Господин Петър Манджуков.

Пловдив, "Авксентий Велешки" 30.

Драгий Петре,

Връщайки се от гробищата, сега, към обед, намерих на масата си твоето писмо от 8 того. Бързам да ти отговоря.

Да се уповаваш на това, което знаеш или помниш, когато пишеш история или спомени, е великолепно. Но да вмъкваш в тая история и тия спомени неща, които не знаеш, но за които си мислиш, че ги знаеш, защото така си предположил и предполагаш, това е една голяма грешка.

Прочетох цитата от спомените ти. Там има абсолютно неверни подробности. Нека ти ги изредя.

1. Аз под чуждо име не заминах за Цариград, а с редовен паспорт на мое име, обаче слязох в Цариград с лодката на агенцията на българското параходно д[ружест]во, която бе дошла да вземе полковник Янкова. И въобще гледах да не изтъквам никъде паспорта си, защото аз го бях взел, в случай, че бъда арестуван, да имам покровителството на българските власти. Пътуването ми с чужди паспорт е едно увеличающе вината обстоятелство. След напущането на затвора в Одрин и заминаването ми за България, властите бяха намерили достатъчно доказателства против мене и ме бяха осъдили задочно на смърт заедно с Георги Тенев.

2. Аз говоря слабо гръцки. Теб се е видяло, че говоря като същински грък, защото ти сигурно не знаеш никак гръцки и вероятно смяташ всеки, който говори малко гръцки, за същински грък...

3. Не помня нищо от онова, което си писал за представлението на "Аида". Нищо за нашата среща във фоайето. Пак право да си кажа, представленията на опери и оперети се даваха лете в градината на "Пеци-Шам", където липсват всякакви фоайета. Допущам, обаче, да сме говорили през антракта в градинката относно въпроса за някакъв чиновник от "консулатото". (Тогава имахме в Цариград само дипломатическо агентство.) Вероятно се е касаело да уредя формалностите на паспорта при завръщането си, или съм търсил повод да отида в дипломатическото агентство и се поставя в контакт със Слави Мерджанов. (Аз не познавах тогава Светослава.) Впрочем не стана нужда от моя паспорт и при завръщането ми, защото бях принуден да избягам.

4. Писаното от тебе за някакъв Васко, вероятно ще да се отнася до Мерджанов. А аз до него бях изпратен от Бориса. Дали по това време той е фигурирал в Цариград под името Васко - не зная, не помня. Какъв претекст съм избрал пред тебе, за да се срещна с него - пак не помня. Но до Мерджанова аз имах шифровано писмо от Бориса. Дали Мерджанов ти е казал истината, или те е излъгал като ти е казал, че чрез Живко Добрев ми е уредил паспортния въпрос - пак не зная. Истината е тая, че аз в нашето дипломатическо агентство се явих едва на единайсетия ден от пристигането ми в Цариград и то заедно с Мерджанова, за да ми дадат там един гавазин и бележка да бъда прибран непременно в парахода "България", който към 4 1/2 трябваше да тръгне за Бургаз и Варна. А така неочаквано и набързо тръгвах, защото, бидейки с Мерджанова в моята стая, вратата ѝ биде открехната предпазливо от вратаря на хотел "Санкт Петербург", за да ми обади да бягам, защото "царските шпиони дойдоа да те бараат". Тоя човек бе видял голямо добро от моя татко и поиска да ме спаси, като обадил на афиетата, че съм бил отишъл в Екзархията (в Ортакьой). При моя привиден отказ да бягам, най-после той ми каза: "Яс от татко ти добро сум вишол, бе душко... Е, яз си платиф борчо..."

Оставих си куфара с непраните дрехи в хотела и побързах да избягам. Вместо мене бяха арестували директора на Бълг. Нар. Банка Павел Икономов и го държаха, докато се оправи, 18 дни.

5. Много самонадеяно и много грубо ми казваш, че аз не съм бил идвал в Цариград по работата под Отоманската Банка. Тая работа прилича малко на Радиното моминство... Рада ли да вярвам, или х-я си?

Понеже ти цитираш онова, което си бил писал, нека аз ти цитирам нещо по тая работа от онова, което съм писал на своите синове и дъщери на 6. VIII. 49 г. в едно писмо от 171 страници. На стр. 61-I от това писмо пиша:

"За да посрещам разходите за издръжка на моите възпитаници - (Паскал Иванов от Лозенград, Александър Иванов от Мараша, Ив. Влайков от Панагюрище, Никола Колев от Мъглиш и Мавроди Василев от Свиленград. Моя бележка) - принудих се да стана чиновник със застъпничеството на Никола (брат ми, м.б.), бях назначен за подсекретар на Пловдивската община с 250 л. месечна заплата. За времето, тая заплата бе една от най-големите. Продължавах, разбира се, да се занимавам и с Македонските работи, и с работническото певческо др[уже]ство "Гусла", и с концерти, вечеринки и представления, и с безплатно преподаване на музика в основните училища. Последната работа ме най-много привличаше поради обстоятелството, че обучавах учениците от Централното училище, където учителствуваше и Невена (покойната ми жена, м.б.) Това ми даваше възможност да я виждам и срещам "по работа", без да възбуждам ничии подозрения относително действителните мотиви.

"На третия месец от моето чиновничество пристигна в Пловдив Борис Сарафов да ме посвети в две важни акции в Цариград, които комитетът ми възлагаше. А аз, след оправданието ми през 1898 г. от Одринския съд по недоказаност като основател на революционната организация в тоя край след моето завръщане в България, бях задочно осъден на смърт поради това, че се бяха вече открили достатъчно доказателства за моята пълна виновност."

Стр. 6 I-II "Няма съмнение, че при тогавашното ми душевно състояние..."

"Работата, която ми предстоеше да извърша, се състоеше в следното:

"а. Да събера и екипирам една малка чета от няколко здрави и смели български и двама арменски революционери, която да изпратя чрез революционните канали до гр. Родосто, на Мраморно море;

б. Големите суми, които тая чета ще получи - от кого, как и защо - в това и аз сам не бях посветен, ще бъдат изпратени до мене в Цариград и аз трябваше оттам да измисля начин за пренасянето им в България. Сумите щяха да бъдат поделени между Македонската и арменската организации.

в. Да проверя в Цариград състоянието на канала, изработван под Отоманската банка от една малка група интелигентни революционери под водачеството на пламенния Светослав Мерджанов. В това подземие бяха поставени 250 кграма динамит (така е останало в паметта ми, м.б.), който и досега, разбира се разложен и негоден за действие, си стои там."

"Напуснах, разбира се, посред третия месец службата си в общината и се залових за тая работа с готовност и увлечение. Няма съмнение, че трябваше някак да уведомя и Невена. Писах ѝ, без да я посвещавам в никакви подробности, включително и обстоятелството, че в Турция съществуваше вече за мене смъртна присъда. По повод на това писмо..."

....

стр. 53. "От Ямбол, от Бургаз, от Цариград писах на Невена най-хубавите си писма... (От Бургаз на 7.VI.900 г. със шифър, от Ямбол на 13.VI, от Варна на 15.VI със шифър и от Цариград на бланка на хотел Сан-Петерсбург, Пера-Константинопол, на някои Mestre Freres, пак със шифър р.М.б.)"

"....В момента, когато на единадесетия ден от престоя ми в Цариград тайните агенти на турската полиция бяха дошли в хотела да ме арестуват, спаси ме вратаря на хотела, един цинцарин от Битоля, който бе видял голямо добро от горкия ми татко; той излъгал полицаите, че съм бул отишъл в Екзархията и дойде да ме предупреди да бягам."

"От Родосто никой нищо не бе ми донесъл"

"След завръщането ми...."

Ако ти, Петре, си имал слабостта да допуснеш, че Пав[ел] Генадиев те лъже, не вярвам да имаш престъпната мисъл да допуснеш, че той ще лъже и децата си. Особно в една история, в която се предава неговата трогателна любов към майка им, предназначена изключително само за тях.

Че ти не си знаял дали съм имал някаква мисия по подземието в Отоманската банка, то още не ти дава основание с такава обидна категоричност да твърдиш неща, в които Мерджанов не те посветна. Вероятно и сам аз съм му поръчал никому нищо да не съобщава. Аз знаех, че там работите ти, Мерджанов, Орце и Соколов. Дали и какво участие е имал Д. К. Малинов - и до днес не зная. С него Слави ме запозна, без да говорим нищо по работата. Фактът, обаче, че през престоя ми в Цариград цели 11 дни всеки ден обядвахме и вечеряхме със Слави, показва, че само с него съм имал зимане-даване. И той ми даде всичките уверения и доказателства в какво положение е цялата ваша работа. За което, след завръщането си в Пловдив, съм писал подробно на Бориса (Борис желаеше да знае дали изобщо се работи нещо или напразно се харчат пари). Надявам се тия дни да се добера и до тайната архива на В.М.О. Комитет, която била изпогризана от мишки. Ако намеря нещо оцеляло и мое по тая работа, ще го препиша и ще ти го изпратя.

Писал си между другото:

"Много по-късно узнах, че П. Генадиев дошъл в Цариград, за да получи откупа от заловения от четата Лозенградски лекар - грък Керемидчиоглу..."

Мога ли да те запитам от кой "просветен" и посветен човек си научил това, за да го твърдиш с такава категорична положителност?

Слушай, Петре, аз те мислех за по-умен и за много по-добросъвестен. Как човек със здрав разум може да допусне, че аз мога да рискувам и пътувам за Цариград по една безумна работа, предприета по внушение на Гьорче Петров, станала след моето напущане на Цариград? Нито Борис, нито Зарманц, нито аз подозирахме това, което се е извършило почти цял месец след заминаването на четата за Родосто. Може ли да се пишат подобни нелепости и безсмислици? Кендиме гол!

Нека завърша със собствените ти крайно обидни думи:

"Желателно е - в интереса на истината - да се корегираш!" По онова време /м. Юний 1900 г./ ти не си могъл да знаеш дали аз съм имал някаква мисия в Цариград във връзка с тунела под Отоманската Банка, защото не при тебе аз бях изпратен от Бориса, а при Мерджанова!

Що се отнася до молбата ти - за да си попълниш своите записки, да имаш точни данни по Керемидчиоглувата афера, но данни, лично произходящи от мене, аз с най-голямо удоволствие бих го сторил дори и към един съвсем непознат човек, обаче, който може да има вяра в моите думи. Въпреки дръзките ти и необмислени думи, аз и сега с удоволствие бих го сторил, но след като ме увериш, че вярваш в думите ми, след като се извиниш. Инак, считам за излишно изобщо да ти давам каквито и да било сведения дори при риска, че нелепостите и неверностите, които си писал, могат да видят бял ден още утре.

Впрочем, аз те насочих къде можеш да узнаеш някои истини, казани и печатани и от трети лица, двама от които отговорни в областите, в които са работили, а третият - пострадал по Керемидчиоглувата афера. Толкоз повече, че са лица, които не са и подозирали навремето, че ти ще пишеш лъжеспомени.

Прощавам моята откровеност.

Щом поправиш грешките си, ще бъда всецяло на твоите услуги.

Много здраве.

София Павел.

11 ноември 1951 г.

VI.

Драгий Павле,

Достатъчно уважавам себе си, за да получавам, съхранявам или отговарям на писма с неверно, цинично или оскърбително съдържание.

Когато отиваш на гробищата, не ти ли се вестява случайно призрака на стария Иван Чичовски? Ако той ти се е вестил, сигурно си научил от него, че целия свет ще можеш да заблудиш, обаче самия себе си - никога не ще успееш да излъжеш.

Гр. Пловдив,

5 декемврий 1951 г. П. Манджуков

Изготвил: Й. Миленковски

БИБЛИОТЕКА СТРУМСКИ 2013

София, 2023 година

ХР. БОТЙОВ 1848·1948

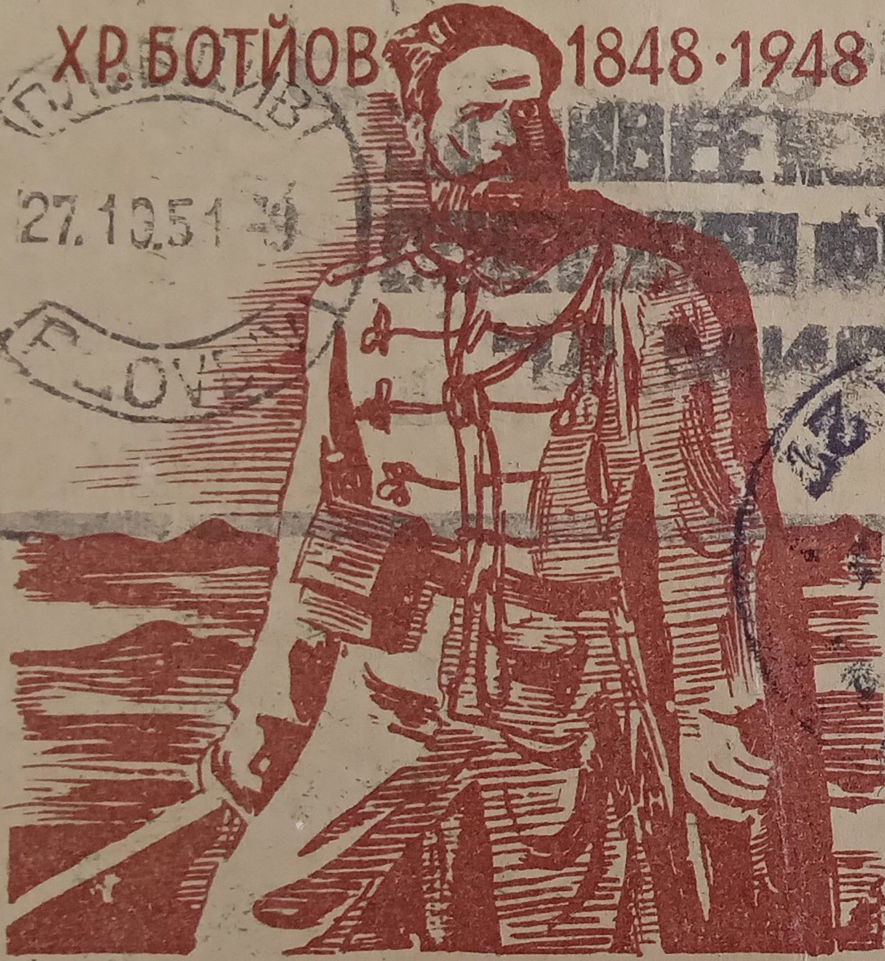

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира.

Подател:
П. Г. Манджуков
Ул. „Авкс. Велешки" №30
Пловдив

НАРОДНА РЕПУБЛИКА
БЪЛГАРИЯ
3 ЛЕВА 3

ПЛОВДИВ 27.10.51 - 9 PLOVDIV

ПЛОВДИВ 27.10.51 - 5 PLOVDIV

СВЕТОВЕН
НА МИР

СОФИЯ

ПОЩЕНСКА КАРТА

до Господин
Павел Ив. Генадиев
ул. „Чаталджа" № 14
в София

ЦЕНТР. ДЪРЖ.
АРХИВ

Пловдив.
24-X-1951

Получена
28.X и отговорено
веднага. П.Г.

Драги Павле,

На 4 т.м. ти дойде у дома и ми обеща да ми укажеш източниците, където да се справям за събития и обстоятелства, които се отнасят както за тебе, така и за историята на освободителното движение в Тракия и Македония. От тогава минаха 20 деня и аз все чакам.

Пътьом в моите записки споменувам за Лазар Силянов. До Балканската война го виждах. От тогава насам го изгубих от очи. Какво ли стана тоя човек? Ако знаеш, пиши ми.

Очаквам твоето писмо. Поздрав!

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

За П. Манджуков, Пловдив,
ул. „Авкс. Велешки" № 30.

Драгий Петре,

Обещах да ти посоча места, от където да събереш потребните ти сведения за стари забравени работи. Позакъснях малко, защото тук заварих малко неприятни и някои приятни работи, които погълнаха всичкото ми внимание и време.

Едно време — трябва да е било през 1899 г. — покойният Борис ми бе съобщил, че някаква шайка от името на Комитета обирала селяните из турските села ~~или~~ в полите на Родопите (с [illegible]. Трябва взема нужните мерки да спре тоя скандал. Оказа се, че тая работа вършил някой бивши даскал от Бунар-кьой, Нестор Иванов, със ~~помощта~~ съдействието на едно крушовче-самоболовист, което бе кръстено „Гоце ли*-то". Тоя Нестор Иванов аз го бех ~~хвърлил~~ вкарал в листата на настоятелството на македонското д-ство в Пловдив. Извиках го в помещението на др-ството, прочетох му писмото на Бориса, наругах го здраво и му заявих, че ако някъде повтори мошеничествата си, ще го предам на прокурора.

Тоя тип, до като аз боравех с Македонските работи, се бе отдалечил. Сигурно пак е вършил мошеничества, но не от името на Македонската организация. Докато бяхме ние, стамболовистите, на власт, търгуваше. Щом паднахме от власт, обаче, за да се нареди вероятно до другата власт, излезе в някакво Пловдивско вестниче да ме псува и клевети. Писмото препратих на Иванова и на в. „Реч", които го препечатваха. По тоя повод аз съм излизал още тогава да опровергавам в основания през 1908 г. от мене вестник „Българска Независимост". По същия повод ръководителят на револ. организация в с. Мусурчаклий, М. Панаеско, излезе с едно свое писмо, а също и един мой съученик от Лозенград Ив. С. Кашков, върнал се от Пинче-кале, където бе изпратен по Керемидчиоглу в авторството, писа същото. Сам аз помолих Вълчо (Канаташчина) Антонов да опровергае свои работи, както Н. Иванов анонимно ми приписваше. По-късно Н. Иванов излезе и с името си, отделено от други две — името на „Бога ми-то" и някой Хурдуков, ~~тази~~ както се оказа [illegible] майор Кольо Герджиков...

Иди в Народната библиотека и поискай да ти дадат „Татарска независимост" от 1908 г. (Аз го имах, но напоследък го продадох. Ровейки се да диря в него какво съм писал едно време, съвсем случайно попаднах и на тия работи, които съвсем бях забравил).

Ще потърсиш:

1. Бр. 12 от 17.IV.908 г., стр. 4 ~~и 6~~,
~~2. Бр. 27 от 3.V.908 г.,~~ подлистник,
3. ~~Бр.~~ озаглавен „На три органа на „Общественото мнение""; и стр. 6 — „Един оригинален договор на тайни клеветници";

2. Бр. 27 от 3.V.908 — подлистник под същия надслов цели 17 колонки, където е дадено писмото на Ив. С. Калков;

3. Бр. 28 от 4.V.908 г., стр. 2, където под статия наслов е дадено писмото на Ив. Патиров;

4. Бр. 32 от 8.VI.908 г..., където пак като подлистник, чини ми се, е дадена статия — „Временен словар на сквернословците“; и

5. Бр. 43 от 20.V.908 г., също пак в подлистник е дадено писмото на В. Антонов.

Печатницата печатница България (вер.) е от Одрин на Георги Тонев бе изпратена в Родосто да получела някаква голяма сума ~~по~~ съгласно постигнатото споразумение между Борис Сарафов и Гьорче Петров от една страна и представителя на арменската рев. организация в Пловдив, Зарианц — от друга, аз в Цариград трябваше да получа тая сума. За тая работа и за вашата по Отоманската банка бях дошел в Цариград. При заминаването на четата за Гьорче помоли да се предаде на Матев в Пунар-хисар едно негово писмо. Матев предава сега само част от това писмо, като премълчава нареждането на Г. Петров ~~му~~, при връщането на четата от Родосто, на всяка цена Матев да я използува в някоя акция за сдобиване с пари. Което, ~~напълно~~ въпреки за голямо нещастие, стана. Разбира се, и при изричната дадена заповед на четата нищо да не предприема сама #, без знанието на ръководството в Л. Град.

~~Писмото~~ Първата част от писмото на Гьорче има следното съдържание

за вестн., което, при старо Върховенството ~~ед~~ да не се залови абсолютно с нея, и то вярно.

ВЪТР. ... АРХИВ

„Висока, юний 1900 година. Брате Златарикар! Приносителите настоящата са наши хора. Отиват със специална мисия за Родосто. Дайте им пълно съдействие. Марко"

~~(Бр. 10 от 13.IV.908. „Христоса воскресе"!~~
(Ако прегледаш „Бълг. независимост", намериш в бр. 10 от 13.IV.908 г. един мой подлистник, озаглавен „Христос воскресе!" Интересно е описанието на Великден в Заувара).

~~От~~ Покойната ми жена, която в тая епоха бе ~~моята незабравима~~ годеница, е запазила почти всички писма, разменени между двама ни. Бих могъл, ако ти потрябва, да ти изпратя извадки от тях. Ще носят дата 15.VI.900 г. (от Варна) и 19.VI.900 г. (от Цариград).

Ако ти дотрябва допълнително още нещо от онова, което сам и само аз зная, няма освен да ми се обадиш.

Чакам да ми изпратиш плана на подземието в Цариград и верно преписано твое описание как си копал и слушал над главата си стъпките на часовоя (ако оригинала си запазил).

Много ти здраве. Твой Павел.

София, 27.X.51 г.

ЦЕНТР. ПАРТ.
ИСТОР. АРХИВ

Драгий Петре,

Твоето писмо от 24 того, носяще Пловдивски печат 27.X, получих тази сутрин. Ей вчера ти изпратих препоръчано писмо от 6 страници. Сигурно и ти или днес си го получил, или утре ще го получиш.

Аз за освободителното движение в Тракия не ти пиша, а ти давам упътване къде ще намериш някакви данни по Керемидчиоглувата афера.

Сам аз мога да ти дам сведения за основаната от мене организация в Одринско (1895-98 г.) след това и за своята деятелност в България до 1901 г. Но за движението, за въстанието в Тракия има издадени много книги, в които има бая лъжи. Всеки е гледал да каже нещо за себе си, без да държи никаква сметка не само дали е вярно, а дори дали е вероятно. В това отношение най-много се е [illegible] един поп от Лозенградското село Пирок. Ако искаш, мога да ти посоча тия книги.

Лазар Симонов, след освобождението на Албания, замина с жена си за там. От тогава до днес не съм чул нищо за него.

Пак много ти здраве.

Твой Павел.

София,
28.X.51 г.

П.П. Не ми е ясно защо ти си се заловил да пишеш и за освободителното движение в Тракия. До колкото паметта не ме лъже, ти там нямаш никакво участие. Опасно е да се пише за работа, която ти сам не познаваш непосредствено. Ще попаднеш на самозвани герои, за които наградата и измислицата само е капиталът им. Освен ако имаш верни и строго проверени източници.

Във всеки случай, то е твоя работа.

Ст

Попаднах на измишльотините в една от тях на един „деец", който описва как пътувал с мене (при заминаването му на 1845 г. от Цариград за Лозенград) от ~~Свилен~~ М-паша за Одрин; как сме спали в Одрин в Ганчовия хан; как сам го бил заклал на револвер и кама в чов хана през нощта; как на другия ден сме пътували до Лозенград; как ~~[illegible]~~ от там сам го изпратил в България за помощ и при кого; как пренесъл помощта и сума други дивотии, отиде до конец невероятни, като имам пред вид, че от Цариград за Лозенград не се пътува нито през М-паша, нито през Одрин.

АРХИВ

Получено на 11.XI.51 г. Отговорено същия ден.

Пловдив,
8 Ноември 1951 г.
Димитровден /

Драгий Павле,

Пиша ти с пишуща машина по две причини: първо, защото книгата разлива мастилото, а по хубава книга не се намира; и второ, за да имам препис от настоящето.

В писмото си от 27- X - т.г. покрай другите работи, за които пишеш и които не ме интересуват от гледна точка на моите спомени, казваш: "....Аз в Цариград требваше да получа тая сума. За тая работа и за вашата под Отоманската Банка бех дошел в Цариград."

Че през м.Юний 1900 г. ти дойде в Цариград - това е верно: ний пътувахме заедно с тебе в параход от Бургаз за Цариград. По какво си пътувал, тогава незнаех, както и ти незнаеше нищо за нашата работа по прокопаването на тунел под основите на Отоманската Банка. А то значи, че втората част от горецитираната твоя фраза е съвсем неверна.

Пътувахме { Варна, а не
от Бургаз!!

Ето какво пиша в спомените си по това твое пътуване, което отговаря напълно на истината:

"....В Бургаз, когато ходех по агенциите да се осведомявам кога ще има параход за Цариград, съвсем случайно срещнах Павла Генадиев, който щел да заминава за същия град под чуждо име. Защо отиваше Павел Генадиев в Цариград? Аз не го разпитвах, както и той не ме разпитваше. От тая наша липса на любопитство, всеки от нас двамата заключаваше, че е за предпочитане да минат в мълчание работите, за които никой от двама ни не искаше да говори.

Морето беше тихо, като огледало. Нито една бръчка немаше по неговата повърхност. Както аз, така и Павел Генадиев, прекарахме целото време на кувертата. С любопитство аз наблюдавах делфините, които си играеха около парахода; те ту го следеха отзад, ту го изпреварваха, ту плуваха срещу него, ту минаваха под него; те се хвърляха нагоре, подаваха си муцуните над водата, а след това, като си гмуркаха главата, подаваха над повърхността целия си гърб.

Павел Генадиев, който говореше гръцки като същински грък, почна некаква препирня с един от пътниците, по народност грък, върху историята и етнографията на Македония. Тая техна препирня, при която и двамата се беха разгорещили, продължи и след влизането на парахода в Босфора; тя се прекрати едвам когато почнахме да слизаме от парахода в Галата-Искелеси.

. . . .

.... Тая вечер даваха "Аида" от Верди. В една от ложите видех Павла Генадиев; щом ме забелеза, той ми даде знак да се намерим след първото действие в фоайето. Намерихме се. Той ме отведе настрана и ме запита:

- Познаваш ли отблизу некого от персонала при българското консулато?
- Защо?
- Много ми е необходимо. Въпроса е за един паспорт.
- За тая работа срещни се с Васката.
- Кой е тоя Васката?
- Васката. Като се срещнеш, ще видиш кой е.
- Къде ще мога да го видя?
- Утре в 10 ч. сутринта, в кафенето при хотел "Македония.
- Ами като не го познавам?
- Попитай съдържателя бай Георги. Той ще ти го покаже.

Звънеца издрънка. Почваше второто действие. Ний се разделих
Павел Генадиев се прибра в своята ложа, а аз си отидох на местото в
партера.

....

- .....На думата си: снощи видех Павла Генадиев в "Конкордия". Иска да се срещне с тебе. Определихме среща днес в 10 ч. сутринта в кафенето на хотел "Македония". Той ще пита бай Георгя за тебе. Да си хаберлия.

- Защо ме търси?

- Незнам. Въпроса бил за некакъв паспорт. Да не забравиш: днес в 10 часа, в кафенето на хотел "Македония"!

....

През деня Мерджанов се срещнал с Павел Генадиев. Посредством първия драгоман при българското консулато, Живко Добрев, той снабдил Генадиева с искания от него паспорт. След това Павел Генадиев изчезна от Цариград. Много по-късно узнах, че П. Генадиев дошел в Цариград, за да получи откупа на заловения от чета Лозенградски лекар-грък Керемидчиоглу...."

Така че - по работата под Отоманската Банка ти не си идвал в Цариград по простата причина, че не знаеше нищо за нея по това време. Полезно е - за да попълня моите записки - да имам точни данни по аферата Керемидчиоглу, но данни, произходящи лично [illegible] тебе, а не от писанията на разни вестници, които писания - обикновено в 99 случая от 100 - не отговарят на истината.

Желателно е - в интереса на истината - да се корегираш: по онова време /м. Юний 1900 г./ ти не си имал никаква мисия в Цариград в връзка с тунела под Отоманската Банка, който тунел ний по това време прокопавахме, защото не си могал да знаеш нещо по тая работа.

Човешката реч има тяжест само когато изразява истината.

Поздрав!

П.П.

Като чета в писмото ти, че си идвал в Цариград за нашата работа под Банк Отоман, идват ми на ума следните стихове, които бех срещнал в биографията на маршал Ришельо, внук на кардинала с това име. Тия стихове се пеяли от уличните певци в Париж; с тех се тегли паралел между маршал Ришельо, победителя на испанците и един негов съвременник, тоже маршал, любимец на Людовика XV:

.... Ce sont deux généraux
Tous les deux maréchaux;
Ce sont deux guerriers
Avides de lauriers
— C'est la ressemblance.
L'un les entassait,
L'autre les ramassait —
— C'est la difference...

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

Господин
Петър Манджуков.
Пловдив,
„Авксентий Велешки", 30.

Драгий Петре,

Връщайки се от гробищата, сега, към обед, намерих на масата си твоето писмо от 8 того. Бързам да ти отговоря.

Да се уповаваш на това, което знаеш или помниш, когато пишеш история или спомени, е великолепно. Но да вмъкваш в тая история и тия спомени неща, които не знаеш, но за които си мислил че ги знаеш, защото така си предполагал и предполагаш, това е една голяма грешка.

Прочетох цитата от спомените ти. Там има абсолютно неверни много работи. Нека ти ги изредя:

1. Аз под чуждо име не заминах за Цариград, а с редовен паспорт на мое име, обаче слязох в Цариград с лодката на агенцията на българското пароходно др-ство, която бе дошла да вземе полковник Янкова. И въобще гледах да не изтъквам никъде паспорта си, защото аз го бях взел, в случай че бъда арестуван, да имам покровителството на българските власти. Ползуването ми с чужди паспорт е едно увеличаващо вината обстоятелство. След напущането на затвора в Одрин и заминаването ми за България, властите бяха намерили достатъчно доказателства против мене и ме бяха осъдили задочно на смърт заедно с Георги Тенев.

2. Аз говоря слабо гръцки. Теб се е видяло, че говоря като същински грък, защото ти сигурно не знаеш никак гръцки и вероятно смяташ

всякиго, който говори малко гръцки, за атински грък...

3. Не помня нищо от онова, което си писал за представлението на „Аида". Нито за нашата среща във фоайето. Пак и право да си кажа, представленията на опери и оперети се даваха лете в градината на „Пети-Шан", където липсват всякакви фоайета. Допущам, обаче, да сме говорили през антракта в градината относно въпроса за някакъв чиновник от „консулството" (Тогава имахме в Цариград само дипломатическо агентство). Вероятно се е касаело да уредя формалностите на паспорта при завръщането си, или съм търсил повод да отида в дипломатическото агентство и се поставя в контакт със Слави Мерджанов. (Аз не познавах тогава Светослава). Впрочем не стана нужда от моя паспорт и при завръщането ми, защото бях принуден да избягам.

4. Писаното от тебе за някакъв Васко, вероятно ще да се отнася до Мерджанов. А аз до него бях изпратен от Бориса. Дали по това време той е фигурирал в Цариград под името Васко — не зная, не помня. Какъв претекст съм избрал пред тебе, за да се срещна с него — пак не помня. Но до Мерджанова аз имах шифровано писмо от Бориса. Дали Мерджанов ми е казал истината, или че е излъгал, като ми е казал, че чрез Живко Добрев ми е уредил паспортния въпрос — пак не зная. Истината е тая, че аз в нашето дипломатическо агентство се явих едва на единайсетия ден от пристигането ми в Цариград и то заедно с Мерджанова, за да ми дадат от там един гавазин и бележка да бъда прибран непременно в парахода „България", който към 4½ часа трябваше да тръгне за Бургаз и Варна. А така неочаквано и набързо тръгвах, защото, бидейки с Мерджанова в моята стая, вратата ѝ биде открехната предпазливо от вратаря на хотел Сан Петербург за да ми обади да бягам, защото „царските

шпиони дойдоа да те бараат". Тоя човек бе видял голямо добро от моя татко и поиска да ме спаси, като обадил на офицерата, че съм бил отишъл в Екзархията (в Ортакьой). При моя привиден отказ да бягам, най-после той ми каза: „Ас от татко ти добро сум видел, бре душко... Е, яс си пладнер бърже"...

Оставих си куфара с непраните дрехи в хотела и побързах да избягам. Вместо мене бяха арестували директора на Бълг. Нар. Банка, Павел Икономов и го държаха, до като се оправи, 18 дни.

5. Много самонадеяно и много грубо ми казваш, че аз не съм бил идвал в Цариград по работата на Отоманската Банка. Тая работа прилича малко на Кадиното моминство... Радали да вярвам, или х-яс си?

Понеже ти цитираш онова, което си бил писал, нека и аз ти цитирам нещо по тая работа от онова, което съм писал на своите синове и дъщери на 6.VII.49 г. в едно писмо от 171 страници. На стр. 61-I от това писмо пиша:

„За да посрещам разходите за издръжка на моите възпитаници — (Паскал Иванов от Лозенград, Александър Иванов от Мараша, Ив. Влайков от Панагюрище, Никола Колев от Мъглиж и Мавроди Василев от Свиленград. Моя бележка) — принудих се да стана чиновник след застъпничеството на Никола (брат ми, м. б.), бях назначен за подсекретар на Пловдивската община с 250 л. месечна заплата. За времето, тая заплата бе една от най-големите. Продължавах, разбира се, да се занимавам и с Македонските работи, и с работническото певческо др-ство „Гусла", и с концерти, вечеринки и представления, и с безплатно преподаване на музика в основните училища. Последнята работа ме най-много привличаше поради обстоятелството, че обучавах учениците от Централното училище, където учителствуваше и Невена (по-късно стана ми жена, м.б.) Това ми даваше възможност да я виждам и срещам „по работа", без да възбуждам никакви подозрения относително действителните мотиви.

ЦЕНТР. ДЪРЖ. ИСТОР. АРХИВ

„На третия месец от моето чиновничество пристигна в Пловдив Борис Сарафов да ме посвети в две важни акции в Цариград, които комитетът ми възлагаше. А аз, след оправдаването ми през 1898 г. от Одринския съд по недоказаност като основател на революционната организация в тоя край след моето завръщане в България, бях задочно осъден на смърт поради това, че се бяха вече открили достатъчно доказателства за моята пълна виновност.

Стр. 61-II. „Няма съмнение, че при тогавашното ми душевно състояние....

„Работата, която ми предстоеше да извърша, се състоеше в следното:

„а. Да събера и екипирам една малка чета от няколко здрави [illegible] смели български и двама арменски революционери, която да изпратя чрез революционните канали до гр. Родосто, на Мраморното море,

„б. Големите суми, които тая чета ще получи — от кого, как и защо — в това и аз сам не бях посветен, ще бъдат изпратени до мене в Цариград и аз трябваше от там да измисля начин за пренасянето им в

България. Сумите щяха да бъдат поделени между Македонската и арменската организации.

„в. Да проверя в Цариград състоянието на канала, изработван под Отоманската банка от една малка група интелигентни революционери под водачеството на племенника Светослав Мерджанов. В това подземие бяха поставени 250 кграма динамит (цифрата е останала в паметта ми, М. Б.), който и досега, разбира се разложен и негоден за действие, си стои там.

„Напуснах, разбира се, посред третия месец службата си в общината и се залових за тая работа с готовност и увлечение. Няма съмнение, че трябваше някак да уведомя и Невена. Писах ѝ, без да я посвещавам в никакви подробности, включително и обстоятелството, че в Турция съществуваше вече за мене смъртна присъда. По повод на това писмо. . . .

„. . . . . .

стр. 53. „От Ямбол, от Бургаз, от Цариград писах на Невена най-хубавите си писма. . . . (От Бургаз на 7. VI. 900 г. със шифър, от Ямбол на 13. VI, от Варна на 15. VI със шифър и от Цариград, на бланка на хотел Сан-Петербург, Пера-Константинопол, на някои Mészké Frères, пак със шифър. М. Б.)

„. . . . . В момента, когато на единадесетия ден от престоя ми в Цариград тайните агенти на турската полиция бяха дошли в хотела да ме арестуват, спаси ме вратарят на хотела, един цинцарин от Битоля, който бе видял голямо добро от горкия ми татко: той изчакал полицаите, че съм бил отишел в Екзархията и дойде да ме предупреди да бягам.

ИСТОР. АРХИВ

„От Родосто никой нищо не бе ми донесъл
„След завръщането ми . . . ."

Ако ти, Петре си имал слабостта да допуснеш, че Пав. Генадиев те лъже, не вярвам да имаш престъпната мисъл да допуснеш, че той ще лъже и дезавуира, особено в една история, в която се предава неговата трагическа любов към майка ми, предназначена изключително само за тях.

Че ти не си знаял дали съм имал някаква мисия по подземието в Отоманската банка, то още не ти дава основание с такава обидна категоричност да твърдиш неща, в които Мерджанов не те е посветил. Вероятно и сам аз съм му поръчал никому нищо да не съобщава. Аз знаех, че там работеше ти, Мерджанов, Орце и Соколов. Дали и какво участие е имал Ок Малинов – и до днес не зная. С него Слави ме запозна, без да говорим нищо по работата. Фактът, обаче, че през престоя ми в Цариград цели 11 дни всеки ден обядвахме и вечеряхме със Слави, показва, че само с него съм имал вземане-даване. И той ми даде всичките уверения и доказателства в какво положение е цялата ваша работа. За което, след завръщането си в Пловдив, съм писал подробно на Бориса. (Борис желаеше да знае дали изобщо се работи нещо, или напразно се харчат пари). Надявам се тия дни да се добера и до тайната архива на В.М.О. Комитет, която била изпогризана от мишки. Ако намеря нещо оцеляло и мое по тая работа, ще го препиша и ще ти го изпратя.

Писал си между другото:

„. . . . . Много по-късно узнах, че П. Генадиев дошъл в Цариград, за да получи откупа от заловения от четата Лозенградски лекар – грък Керемидчиоглу . . ."

15

Мога ли да те запитам от кой „просветен" и посветен човек си научил това, за да го твърдиш с такава категорична положителност?

Слушай, Петре, аз те мислех и за по-умен, и за много по-добросъвестен. Как човек със здрав разум може да допусне, че аз мога да рискувам и пътувам за Цариград по една безумна работа, предприета по внушение на Гьорче Петров, станала след моето напущане на Цариград? Нито Борис, нито Зорнанцу, нито аз подозирахме онова, което се е извършило почти цял месец след заминаването на четата за Родосто. Може ли да се пишат подобни нелепости и безсмислици? Кендине гел!

Нека завърша със собствените ти крайно обидни думи:

„Желателно е — в интереса на истината — да се коригираш! По онова време (м. юний 1900 г.), ти не си могъл да знаеш дали аз съм имал някаква мисия в Цариград във връзка с тунела под Отоманската Банка, защото не при тебе аз бях изпратен от Бориса, а при Мерджанова!"

Що се отнася до молбата ти — за да си попълниш своите записки, да имаш точни данни по Кремидчиоглуевата афера, но данни, лично произхождащи от мене, аз с най-голямо удоволствие бих ги сторил дори и към един съвсем непознат човек, обаче, който може да има вяра в моите думи. Въпреки дръзките ти и необмислени думи, аз и сега с удоволствие го бих сторил, но след като ме увериш, че вярваш в думите ми, след като се извиниш. Инак, считам за излишно изобщо да ти давам каквито и да било сведения дори при риска, че нелепостите и невероятностите, които си писал, могат да видят бял ден още утре.

Впрочем, аз те насочих къде можеш да узнаеш някои истини, казани и печатани и от

ЦЕНТР. ДЪРЖ. АРХИВ

трети лица, двама от които отговорни в областите, в които са работили, а третият — пострадал по Керемидчиоглувата афера. Толкоз повече, че са лица, които не са и подозирали на времето, че ти ще пишеш възспомени.

Прощавай моята откровеност.

Щом поправиш грешките си, ще бъда всецяло на твоите услуги.

Много здраве.

София,
11 Ноемврий 1951 г.

Павел.

ЦЕНТР. АРХ

ЦЕНТР. ДЪРЖ.
ИСТОР. АРХИВ

Драгий Павле,

Достатъчно уважавам себе си,за да получавам, съхранявам или отговарям на писма с неверно,цинично или оскърбително съдържание.

Когато отивам на гробищата,не ти ли се вестява случайно призрака на стария Иван Чичовски? Ако той ти се е вестил,сигурно си научил от него,че целия свет ще можеш да заблудиш,обаче самия-себе-си никога не ще успееш да излъжеш.

Гр.Пловдив,
5 Декемврий 1951 г.